

O NIEKTORÝCH NALIEHAVÝCH ÚLOHÁCH NAŠEJ FILOZOFICKEJ PRÁCE

Môžeme, myslím, s uspokojením konštatovať, že sme na Slovensku urobili od oslobodenia, ale najmä od slávneho februára 1948 veľký krok dopredu na filozofickom fronte. Dialektický a historický materializmus, bojová a revolučná to filozofia robotníckej triedy, sa stáva opravdu čoraz viac a viac vedúcou ideológiou našej spoločnosti, preniká celým našim konaním a myslením. A čo je veľmi dôležité, najlepší vedeckí pracovníci všetkých odborov si jasne uvedomujú, že ich práca môže dosiahnuť želané úspechy len vtedy, ak sa v nej budú riadiť dialekticko-materialistickou metódou, jedinou vedeckou metódou dnešných čias. Napriek ťažkostiam, s ktorými sa pritom naši vedeckí pracovníci stretávajú — veď nie je tak ľahko strieť sa idealistického nánosu starej vysokej školy — možno jednoznačne konštatovať, že na väčšine úsekov našej vedeckej práce sme dosiahli v tomto smere pozoruhodné úspechy.

Táto konferencia má zhodnotiť doterajšie výsledky v uplatňovaní sa dialektického a historického materializmu v našom živote. Má zovšeobecniť dobré skúsenosti a najmä vyzdvihnúť a upozorniť na nedostatky, aby sme sa im v budúcnosti vyhli, aby naša filozofická práca išla ešte úspešnejšie a najmä rýchlejšie vpred.

Dovoľte mi, aby som sa vo svojom diskusnom príspevku dotkol niektorých nedostatkov našej filozofickej práce.

Súdruh Ždanov poukázal roku 1947 — z príležitosti filozofickej diskusie v Sovietskom sväze — na to, k akým chýbám vo vysvetľovaní filozofických otázok vedie to, ak nechápeme kvalitatívny rozdiel medzi filozofiou marxizmu-leninizmu a všetkými ostatnými filozofickými sústavami minulosti i prítomnosti.

Myslím, že toto upozornenie platí vo zvýšenej miere pre nás. Pri vysvetľovaní a aplikácii dialektického materializmu sa tento u nás často poníma ako jeden z mnohých filozofických smerov, i keď hovoríme o ňom ako o najlepšom a najsprávnejšom svetonáhľade. Vedie to k ďalekosiahlym chýbám.

V čom spočíva zásadný rozdiel medzi filozofiou marxizmu-leninizmu a inými filozofickými sústavami?

Spočíva predovšetkým v tom, že marxisticko-leninská filozofia je filozofiou robotníckej triedy, filozofiou vedeckého socializmu, filozofiou komunistickej strany. Iba to urobilo z filozofie — vedu, nástroj poznania a zmeny sveta, metódu všetkých vied.

Je preto nesprávne vidieť rozdiel medzi predmarxistickými a tiež súčasnými buržoáznymi filozofickými sústavami a filozofiou marxizmu-leninizmu len v tom, že prvé neboly dôsledne vedecké a logické. S. Ždanov povedal: „Takýto náhľad odlišuje marxizmus od predmarxistických filozofických systémov len ako učenie úplne dôsledné a vedecké vo všetkých svojich vývodoch... Hovorí sa teda len o kvantitatívnych zmenách, ale to je metafyzika. Vznik marxizmu“ — uzaviera s. Ždanov — „bol skutočným objavom, revolúciou vo filozofii“.

Nezabúdajme teda nikdy na to, že spojenie filozofie marxizmu-leninizmu s vedeckým socializmom, zdôvodňovanie cieľov a úloh robotníckej triedy, ktorá sa usiluje o úplné odstránenie vykorisťovania človeka človekom — to

je to, čo zásadne, kvalitatívne odlišuje filozofiu marxizmu od všetkých predošlých a súčasných filozofických sústav, ktoré vyjadrovaly vždy ideologiu vykorisťovateľských tried.

K akým chybám a dôsledkom vedie našich filozofických pracovníkov takéto chybné ponímanie a tiež aplikovanie dialektického materializmu?

Vedie predovšetkým k nedostatočnému uplatňovaniu zásady bojovej, proletárskej stranníckosti a naopak k uplatňovaniu buržoázneho objektivismu v našej vede a filozofii.

Buržoázia vydáva svoju vedu a filozofiu za nadstrannícku a mnohí vedeckí a filozofickí pracovníci sa nevedia vymaniť z tejto kazajky buržoázneho klamstva. Čo je podstatou buržoáznej nadstranníckosti? Je to spôsob zastierania triednej podstaty buržoázneho svetonáhľadu a prostriedkov, akým sa on naočkováva masám pracujúceho ľudu. Krásne charakterizoval podstatu buržoázneho objektivismu Lenin, keď napísal:

„Nadstranníckosť v buržoáznej spoločnosti je len pokrytecký, zastretý, pasívny prejav príslušnosti ku strane sýtych, ku vládnúcej strane, k vykorisťovateľskej strane.

Nadstranníckosť je myšlienka buržoázna. Stranníckosť je myšlienka socialistická”.

Musíme preto húževnate bojovať za uplatnenie bojovej stranníckosti na našom filozofickom fronte. Nezabúdajme nikdy na to, že každý náš filozofický pracovník je dôležitým článkom ideologického frontu, ktorý má tak veľké úlohy pri výstavbe socializmu v našej vlasti. A uplatňovanie buržoázneho objektivismu nielenže nenapomáha úsiliu pracujúceho ľudu, ale zdržuje a hatí ho, napomáha v konečných dôsledkoch triednemu nepriateľovi.

Ďalším veľkým nedostatkom nášho filozofického vedeckého úseku je nedostatok bojového materializmu. Už dlhší čas vidíme u viacerých filozofických pracovníkov snahu — a to nie bezúspešnú — vyporiadať sa s problémami dialektickej metódy. Ak to nevedelo doteraz k želaným výsledkom, je tomu tak preto, že ich dialektika je zatažená zvyškami idealizmu, že jej chýba bojová materialistická teória.

Základná otázka filozofie — týkajúca sa vzťahu bytia a vedomia — podľa ktorej delíme dejiny filozofie na tábor idealizmu a materializmu, má d'alekohľadný význam. Lenin a Stalin nás učia nevidieť v nej iba bezvýznamné stretnutie sa dvoch rozdielnych náhľadov. Za týmito smermi musíme vždy vidieť určité spoločenské sily s rozdielnymi záujmami, ktoré práve pre svoju rozdielnosť vyjadrovať alebo idealistický alebo materialistický smer.

Lenin a Stalin nás učia správne chápať triednu povahu idealizmu a materializmu.

Idealizmus hral v histórii prevažne reakčnú úlohu. Bol ideologickým nástrojom zpiatočnických tried. Boj za odstránenie kapitalizmu a za výstavbu socializmu je preto nerozlučne spojený s bojom proti najrôznejším odtienkom idealizmu v myšlienkovvej oblasti.

Na rozdiel od idealizmu bol materializmus vždy veľmi pokrokovým činiteľom vo vývine vied, teda v rozvoji výrobných prostriedkov spoločnosti, pokrokového vývinu ľudstva vôbec. Niet a nemôže byť preto kompromisu medzi materializmom a idealizmom.

Boj proti idealizmu nerozlučne súvisí so stranníckosťou filozofie marxizmu-leninizmu, so skutočnosťou, že je ona mohutným nástrojom masového robotníckeho hnutia. Preto nesmieme nikdy zastierať rozpory medzi materializmom

a idealizmom, ale tieto rozpory neustále odhaľovať a boj proti idealizmu dobojovávať vždy až do konca. Lebo ako napísal súdruh Stalin: „Bez nesmieriteľného boja proti buržoáznym teóriám na základe marxisticko-leninskej teórie nie je možné dosiahnuť úplné víťazstvo nad triednymi nepriateľmi.“ A táto požiadavka nerozlučne súvisí s bojom materializmu proti idealizmu.

Musíme sa preto všetci usilovať o osvojenie si bojovej materialistickej teórie, ktorá je správna nielen v tom, že nás vedie k správnejmu postoju k prírodným a spoločenským javom, ale ktorá, aby bola správna, musí neustále bojovať proti nepriateľskej ideológii. A to znamená vo filozofickej oblasti neustále ničiť, odstraňovať idealistické náhľady.

Taká veľká je dôležitosť bojového materializmu pre boj robotníckej triedy za socializmus a kapitalizmus.

Ďalším veľkým nedostatkom mnohých našich filozofických pracovníkov je to, že o dialektickom a historickom materializme hovoria len všeobecne, nekonkrétne, ako to bolo a je zvykom u rôznych filozofických škôl, ktoré svet len vysvetľovali a ani sa nepokúšali ho zmeniť.

Filozofia marxizmu-leninizmu sa aj v tomto ohľade od základu odlišuje od buržoáznej filozofie. Dialektický a historický materializmus je bojovnou zbraňou robotníckej triedy. Lenin napísal: „Marxova filozofia je ukončený filozofický materializmus, ktorý dal celému ľudstvu a robotníckej triede obzvlášť veľké nástroje poznania.“ Nesmieme teda nikdy zabúdať na veľký prakticko-vedecký a prakticko-politický význam dialektického a historického materializmu.

Pozrime sa na praktický význam marxisticko-leninskej dialektickej metódy. Je obrovský, je tak veľký, že bez nej sa nemôžeme orientovať v spoločenskom dianí.

Marxisticko-leninská dialektika nás predovšetkým učí posudzovať spoločenské javy historicky, to znamená s hľadiska podmienok, miesta a času, za ktorých tieto jestvujú a sa dejú. Lebo ako napísal súdruh Stalin: „... podmienky, ako všetko, sa menia a riešenie, správne v určitej chvíli, môže sa ukázať celkom neprijateľným v inej chvíli“.

Naša rodná Komunistická strana Československa sa po vzore VKS(b) opiera vo svojom každodennom boji o socializmus, o dialektický rozbor situácie, o dialektický súhrn všetkých podmienok, za ktorých strana žije. Napríklad súdruh Klement Gottwald stanovil použitím marxisticko-leninskej metódy najdôležitejšie úlohy, ktoré máme plniť na našej ceste k socializmu. Je to jeho známych 10 bodov.

Dialektická metóda nám ďalej tým, že posudzuje prírodu a spoločnosť s hľadiska vývinu, umožňuje správne chápať konkrétnu situáciu dneška, ale tiež predvídať, ktorým smerom sa budú vyvíjať udalosti v budúcnosti. Ozbbrojuje nás dôležitým boľševickým smyslom pre nové. Učí nás tomu, čo tak krásne vyjadril súdruh Stalin, keď povedal:

„Sediť pri kormidle a pozeráť, pritom nič nevidieť, až nás nejaká pohroma udrie po nose, to ešte neznamená viesť. Boľševici nechápu vedenie týmto spôsobom. Aby sme viedli, musíme predvídať.“

Lenin a Stalin nás učia, že ak chceme správne konať, musíme sa orientovať na revolúciu. Ale v politickej práci treba trpezlivou mravenčou prácou pripravovať základné revolučné riešenie problémov.

Filozofia marxizmu-leninizmu má teda veľký praktický význam. Iba pomo-

cou nej môžeme chápať to celé prevratné dianie, ktoré prežívame. Pozrime sa napr. na problémy našej roľníckej politiky. Nachádzame sa v období prípravy definitívneho prechodu dediny k socializmu. Musíme najprv uskutočniť podmienky na vykonanie tejto závažnej úlohy. To vyžaduje dlhú, trpezlivú prácu v strane, medzi masami malého a stredného roľníctva, ich presvedčovanie na názorných príkladoch, úspešné plnenie päťročného plánu v priemysle a pôdohospodárstve. Kým nevytvoríme potrebné podmienky, nie je aktuálna ani úplná likvidácia kapitalistických živlov na dedine. Aj táto musí byť pripravená sústavnou politikou ich postupného zatlačovania a obmedzovania. Tak nás učí dnes pracovať marxisticko-leninská dialektická metóda.

Učí nás nezabúdať dnes ani na to, že triedny boj je zákonitosťou spoločenského vývinu. Len vtedy postupujeme správne, ak sa orientujeme na dôsledné zakončenie tohto boja. Lebo ani jedna trieda v histórii neodišla ešte s javiska dejín dobrovoľne. Aj buržoázia sa bráni výstavbe socializmu, ktorý má dokončiť jej likvidáciu. Musíme si preto uvedomiť, že na našej ceste k socializmu sa bude triedny boj zostrovať.

Zostrovanie triedneho boja vidíme tiež v ideologickej oblasti. Musíme pre tento boj neustále zdokonaľovať svoju výzbroj, stále hlbšie chápať a v praktickom, teoretickom a politickom živote aplikovať našu mohutnú zbraň, dialektický a historický materializmus.

Dovoľte mi, aby som sa v tejto súvislosti zmienil ešte o niektorých aktuálnych problémoch a úlohách našej filozofickej práce.

— Pred akými úlohami stoja slovenskí filozofickí pracovníci?

— Musíme predovšetkým odstrániť nedostatky našej práce, osvojiť si bojovnú, strannícku filozofiu marxizmu-leninizmu, *dialektický a historický materializmus*, a používať ju pri riešení konkrétnych úloh. Musíme si uvedomiť, že bez bojového filozofického materializmu nemôžeme správne riešiť filozofické a nijaké iné vedecké problémy. Znamená to v prvom rade bojovať proti všetkým odtienkom idealizmu. Filozofickí pracovníci na Slovensku sa často správajú tak, ako by dialektický a historický materializmus nemal u nás nepriateľov. Toto nesprávne stanovisko hatí nielen filozofickú prácu, ale je prekážkou vo vývine aj ostatných vedných odborov. Nesmieme teda zabúdať, že aj v ideologickej oblasti sa triedny boj neustále zostruje.

— Aké sú v tomto smere naše úlohy?

Musíme prikročiť čím skôr k spracovávaniu a k prehodnocovaniu filozofie a ideologie jednotlivých období našich dejín. Je to práca, ktorá si vyžiada dlhší čas. Musí prebiehať súbežne s politicko-ekonomickým a historickým spracovávaním vývinu Slovenska. Treba začať s touto prácou, i keď sa jej stavajú do cesty veľké objektívne ťažkosti.

Veľmi dôležitá úloha nás očakáva pri spracovávaní a triednom zhodnocovaní ideologie tých období vývinu Slovenska, ktoré sú už ekonomicky a historicky dosť známe a spracované. Ide o obdobie pred a za prvej svetovej vojny, o epochu prvej republiky, tzv. Slovenského štátu a tiež o obdobie po roku 1945. Je napr. veľmi dôležité historicko-materialistické prehodnotenie filozofie za prvej republiky, prívržencov Masaryka na Slovensku, rôznych ideologov agrarizmu a napokon filozofov fašistického ľudáctva. Nezabúdajme na to, že celá generácia bola u nás ohlupovaná fašisticko-klerikálnou ideológiou za tzv. Slovenského štátu. Je našou povinnosťou vymaniť pracujúcich zpod vplyvu nepriateľských ideologických náhľadov, ktoré im holy systematicky po desaťročia vštepované. Musíme odhaliť triednu povahu a ciele učení filo-

zovov meštiackej demokracie, ako Tvrdeho, Štefánka a Svätopluka Štúra, ľudáckych a klerikálnych filozofov, ako Spesza, Polakoviča, Diešku a Osuského, historikov Rapantovského typu atď. Je našou povinnosťou až do koreňov odhaliť ideologiu zradcovskej buržoáznej emigrácie, ktorá sa usiluje hatiť našu výstavbu socializmu. Musíme rozdrviť ideologiu amerického a medzinárodného imperializmu, ktorou chcú otráviť mysle našich ľudí.

Ale našou úlohou nie je iba búrať staré. Musíme usilovne pracovať na výstavbe novej, socialistickej — ideologickej a filozofickej nadstavby. Stojí tu pred nami veľké pole pôsobnosti. Nadhadzujem len niektoré úlohy: otázky industrializácie Slovenska, boj proti reakčným náhľadom, ktoré hatia jej uskutočňovanie; výstavba socializmu na dedine a problémy na rôznych úsekoch umeleckej tvorby; celý rad otázok novej, socialistickej morálky; nový, uvedomelý vzťah k práci, problémy údernického a zlepšovateľského hnutia, nášho nového manželstva a rodinnej a školskej výchovy; problémy mládežníckeho a odborového hnutia, buržoázneho nacionalizmu, politického predvídania a správneho hodnotenia svetových a domácich politických udalostí, aplikovanie skúseností výstavby socializmu v SSSR na najrôznejšie oblasti u nás a pod. Nemôžem sa rozhovoriť o tak generálnej úlohe, ako je aplikovanie dialektického a historického materializmu na rôzne vedné odbory, ako metódy všetkých vied. O tom sa zmienia iste iní diskutéri.

Teda úloh je veľa. Musíme pristupovať smelo a odhodlane k ich riešeniu, tým viac, že máme pre to všetky predpoklady.

Nezabúdajme nikdy na svoje povinnosti a veľkú zodpovednosť. Marx napísal: „Ako filozofia nachádza v proletariáte svoje materiálne zbrane, nachádza proletariát vo filozofii svoje duchovné zbrane“. Pracujme zo všetkých síl na tom, aby naša robotnícka trieda používala vo svojom boji dobré a nefalšované *duchovné zbrane*.

Nezabúdajme na to, že medzi svetonáhľadom a správaním sa človeka je najužšia spojitosť. Je jasné, že vyžitá a zahnívajúca buržoázia môže mať len úpadkovú filozofiu. Pokrokovú ideologiu môže mať iba spoločenská trieda, ktorá predstavuje najlepšie a najspravodlivejšie snaženia ľudu. A takou je dnes len robotnícka trieda.

Nech nás vedomie, že sme filozofickými pracovníkmi robotníckej triedy, posiluje v našej práci, nech nás vedie k veľkým úspechom, k splneniu takých závažných úloh.

JÁN KOCKA

POZDRAV ZA POSLUCHÁČOV FILOZOFICKÉHO ODBORU FIL. FAK. SU

Na našej filozofickej fakulte budujeme v smysle zákona o vysokých školách katedru dejín filozofie, ktorá sjednocuje odbory dejín filozofie, logiku, psychológiu a pedagogiku. Stojíme pred úlohou vybudovať z katedry exponát abstraktného marx-leninského myslenia, dôsledne stojaceho na platforme pokrokových tendencií socializujúceho dneška. Stojíme pred úlohou dôslednej aplikácie dialektického materializmu na dejiny myslenia, pred úlohou revízie doterajších produktov myslenia a jej realizácie do najvhodnejších pedago-